

17. Iqbal M. Reconstruction of Religious Thought in Islam / Muhammad Iqbal. – Lahore: Ashraf Press, 1962. – 217 p.
18. Kuczynski J. Dialogue and Universalism as a New Way of Thinking / Janusz Kuczynski. – Warsaw : Warsaw University, 1989. – 426 p.

Спиридонова Н. В. Неоуниверсализм как модель реконструкции современного философствования в ситуации постмодерна.

Статья посвящена философско-антропологическому анализу неоуниверсализма как способа восстановления в трансформированном виде “проекта Просвещения” в условиях кризиса симуляции ценностей тотальности (модерн) и плюральности (постмодерн). Неоуниверсализм рассматривается как новейшая форма современного философствования, типологическими чертами которого являются: высокая рациональность, интегративность, холизм, субъективность, тяготение к онтологии, транскультура, диалог этоса и эстетики.

Ключевые слова: неоуниверсализм, модерн, постмодерн, коммуникативный дискурс, культ рацио, симуляция, универсалии, холизм, транскультура, эстетика.

Spiridonova N. V. The Neouniversalism as a Model of Reconstruction of Modern Philosophy in the Postmodern Reality.

Article is devoted to philosophical and anthropological analysis of the neouniversalism as a method of reconstruction in transformed way “the project of Age of Enlightenment” at the period of crisis of total Modern and plural Postmodern values. The neouniversalism is seemed like the newest form of modern philosophy with some typical characteristics. They are: high rationality, integration, holism, subjectivity, ontologically attracted, transcultural, dialog of ethos and aesthetics.

Keywords: neouniversalism, Modern, Postmodern, communicated discourse, rationality, simulation, universals, holism, transcultural, aesthetics.

УДК 1(091): 61

Фоменко Л. К.

**ФЕНОМЕН ЛІКАРЯ У ФІЛОСОФІЇ ДОБИ ВІДРОДЖЕННЯ:
СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ**

У статті висвітлюються соціокультурні підстави медичної та філософської творчості видатних лікарів-філософів доби Відродження. Виявляються фактори впливу духовних змін в процесі переходу від теоцентризму до антропоцентризму на світогляд та медичне мислення лікарів-філософів. На прикладі Парацельса розкриваються суперечності періоду становлення наукової медицини.

Ключові слова: Відродження, антропоцентризм, лікар-філософ, спосіб мислення, особистість, тіло.

Розкриття даної теми є продовженням досліджень автора, присвячених осмисленню феномену лікаря у античній та середньовічній філософії [Див. 9; 10]. Своєрідною точкою відліку початкових міркувань послугувала постать ушавленого давньогрецького лікаря-філософа Гіппократа та особливості його теоретичної та практичної діяльності. Логіка дослідження центрувалася навколо питання про взаємну потребу медицини в філософії та філософії в медицині та осмисленні характеру їх взаємозв'язку як на теоретичному, так і на практичному рівнях. В умовах функціонування та розвитку давньогрецького суспільства та культури важливим чинником такої взаємодії виявляються створені греками системи суспільного виховання, відомі під назвою Пандейя. Об'єднані спільною діяльністю у межах

Пандейї, лікарі та філософи разом з тим розподіляють і сфери власного впливу на виховання людини. Сферою впливу медицини є тіло, а філософії – душа. Їхньою спільною метою є формування навичок такого способу життя грека, який сприяв би здоров'ю тіла та душі. Реалізація цієї практичної потреби сприяла актуалізації уваги до антропологічної проблематики як у філософії, так і в медицині. З іншого боку, вона демонструвала теоретичну спроможність давньогрецької філософії (зокрема в особах Сократа, Платона та Аристотеля) та медицини (переважно в особі Гіппократа) до активного *обміну ідеями*, що і мало своїм наслідком активізацію антропологічних досліджень як у філософії так і в медицині. Однак, феномен лікаря-філософа Гіппократа не можна осягти у всій його, бодай, доступній повноті виявленні, бо найбільш важливим і, на жаль, почасти утаємниченим моментом самореалізації та самовиявлення творчого генія взагалі, а Гіппократа зокрема, є його власна особистість. Її життєва незавершеність та неосяжність для пересічних сприймань та пояснень є ще однією з підстав для утвердження думки про її (особистості) духовну сутність та подальшу “реалізацію” в історичному поступі західноєвропейської культури, медицини зокрема.

Як виявилось в подальшому дослідженні проблеми, “входження” творчого генія лікаря-філософа Гіппократа у контекст середньовічної медицини і філософії можна оцінити порізно, що і підкреслено у дослідницькій літературі. Але для нас важливо було показати, що в умовах панування теоцентризму в середньовічній культурі, особистість Гіппократа постає у іншому вимірі (скоріше в іншій площині). Якщо в античності геній Гіппократа набував своєї величі і заслуженого піднесення серед інших фахівців-лікарів та філософів, то вищим втіленням у лікарській практиці середньовіччя єдності медицини та філософії виступає діяльність Самого Бога Ісуса Христа. Будучи засновником християнства, яке визнавалося творцями християнської філософії вищою філософією (напр., Климент Олександрійський), що мала свої витoki не в людській мудрості, а в Божественній Премудрості, Ісус Христос довершив етичні прагнення Гіппократа, довівши їх до **абсолютних** звершень. Разом з тим, Він дав не порівнювальний з людськими засобами приклад духовного лікування через зцілення найтяжчих хвороб, вказуючи при цьому на духовну природу хвороб, підкреслюючи, що джерелом хвороби є людський гріх (свій власний або ж родовий). Тим самим виявилися спільні прагнення християнства і медицини у з'ясуванні найважливіших питань здоров'я людини та способів його (здоров'я) досягнення. Вони давали нові вагомі підстави для утвердження в думці, що у реалізації своїх предметних завдань – лікувати тіло людини, медицина постійно буде виявляти свою обмеженість, бо в реальній практичній діяльності лікар має справу з цілісною людиною, складовими якої є тіло, душа і дух. Відкриття важливості духовного налаштування людини у процесі лікування (зцілення) слугувало підставою для розуміння не тільки ролі філософії для досягнення повноти осягнення людини в медичній практиці, але й релігії. Неосяжна для людських філософських розумувань сфера чистого духу поставала як Боже одкровення та жива реальність Всемогутнього Лікаря, Який лікуючи відтворює задану початкову духовно-душевно-тілесну цілісність людини. Тому й підпорядкування всіх сфер знань, зокрема філософії та медицини, християнським принципам було закономірним для європейського середньовіччя.

У свою чергу розвиток християнської філософії сприяв введенню у контекст філософських досліджень таких антропологічних понять як особистість та індивідуальність, що сприяло теоретичному розгортанню потреби медицини в реалізації індивідуального підходу до хворого та виявленню нових акцентів у діяльності лікарів-філософів. Абсолютна могутність Бога-Творця виявила явну обмеженість людських, бодай і геніальних, зусиль у боротьбі з хворобами. Тому для світської медицини постало в основному два шляхи її

подальшого розвитку – або залишити поза увагою Всемогутнього Бога і йти шляхом примноження досягнень Гіппократової медицини чисто науковим способом, або ж включити в процес медичної діяльності в якості важливого посередника між лікарем та хворим Бога-Творця. Безумовно, що кожен з цих шляхів включав досвід пройдених етапів (античності та середньовіччя) і обираючи нові світоглядні орієнтири лікарі-філософи спрямовували свою діяльність на примноження попередніх досягнень медицини та подолання тих перепон, що поставали на їхньому шляху. Бо ще Гіппократ був переконаний у тому, що збереження основ передбачає нові досягнення. І кожен шлях міг увінчатися новими геніями, що слугували б продовженню історичної лінії лікарів-філософів. Саме конкретизація цього проблемного моменту і виявляється такою, що заслуговує серйозного та детального вивчення. Яким шляхам надавали перевагу лікарі доби Відродження та якими ідеями вони збагатили філософію цього часу? Чи сприяла ця короткочасна і разом з тим бурхлива доба творчому виявленню геніальності в медицині та філософії? А якщо ні, то чому? Яким чином соціокультурний простір доби Відродження визначав основні спрямування життєдіяльності та творчості лікарів-філософів?

Актуальність досліджуваної теми має як теоретичні, так і практичні витoki. Виявляючи специфічні риси життя та діяльності лікаря-філософа в добу Відродження ми тим самим сприяємо розумінню процесу розгортання та виявлення феномену лікаря в різних історичних та культурних умовах, а також важливості особистісної складової у становленні лікаря-філософа. У контексті цих виявлень важливим постає питання першого окреслення тієї кризи особистості в епоху, що йшла на зміну Середньовіччю і надала антирелігійного спрямування подальшому розвитку європейської культури. Дух якої філософії животворив душі видатних лікарів цієї епохи? Яким чином позначилося зняття заборон на вільне вивчення людського тіла на характері та якості медичної діяльності? Нарешті, яким чином сама медицина впливала на формування ренесансного соціокультурного простору?

Тому, як бачиться, розкриття даної теми сприяє з'ясуванню *ролі філософії в осмисленні теоретико-методологічних і практичних проблем медицини, а також виявляє значущість розгляду цих проблем у соціокультурному контексті.*

Джерельна база. Загалом тема даної статті належить до числа мало досліджених. Опертям даного дослідження слугували праці класиків філософії та медицини доби Відродження (Парацельса), дослідницькі розвідки істориків медицини (Г. Глязера, Л. Меньє, С. А. Верхратського, П. Ю. Заблудовського та ін.), в яких окреслені специфічні риси медичної діяльності Парацельса та інших лікарів-філософів. Розкриттю теми сприяло висвітлення специфіки філософії доби Відродження у зв'язку з трансформацією її соціокультурного простору, представленої у працях О. Лосєва, М. Бердяєва, Л. Баткіна, М. Бахтіна, В. Віндельбанда, О. Горфункеля, М. Барга та ін. Розвідки у галузі філософії медицини, здійснені Г. І. Царегородцевим, В. Г. Єрохіним, В. Д. Жирновим, С. Я. Чікінім, М. Фуко сприяли осягненню змісту предметних зацікавлень медицини доби Відродження та смислу філософської творчості видатних лікарів цієї епохи.

Метою цієї статті є спроба осмислити феномен лікаря у філософії доби Відродження. Головним завданням при цьому постає відтворення логіки взаємодії медицини і філософії через осмислення суттєвих змін, що відбувалися у соціокультурному просторі цього часу. З огляду на це, **об'єктом** дослідження є методологічні основи взаємодії філософії та медицини, **предметом** – осмислення феномену лікаря у філософії доби Відродження.

Найбільш важливими подіями, що суттєво змінили напрямок розвитку медицини в епоху Відродження, стали наступні: її поступове вивільнення з-під релігійної опіки, перемога у боротьбі за зняття заборон на вільне вивчення людського тіла, нове переосмислення світоглядних орієнтирів у лікарській діяльності в умовах утвердження антропоцентризму в

філософії та культурі загалом. Ці зміни, перш за все, сприяли утвердженню наукового статусу медицини. Натхненне вивчення структури та функцій людського тіла саме на “людському матеріалі” сприяли стрімкому падінню затверджених середньовічною схоластикомедичних авторитетів і формуванню в межах самої медицини своєї власної біологічної основи – анатомії та фізіології. Надії та сподівання та стрімкий прогрес медичних знань та результативність медичної діяльності були виправдані лише частково. Але сам “заряд” сподівань сприяв поживленню інтересу як до медицини, так і до діяльності видатних лікарів-філософів цього часу. За історично невеликий проміжок часу – від формування ідей ренесансного *гуманізму* та *антропоцентризму* до пануючого впродовж 16 ст. *інтересу* до відкриття таємниць природи, зокрема і таємниць людської природності, що тривалий час утримувалися за завісою середньовічних заборон (які, почасти, трансформувалися в забобони, а, почасти, тільки тлумачилися як такі), і який частково задовольнявся через побудову натурфілософських систем – медицина перетворилася у центруючу ланку нової картини світу. Так, М. Бахтіна підкреслював, що “епоха Рабле у Франції була єдиною епохою в історії європейських ідеологій, коли медицина знаходилася у центрі не тільки всіх природничих, але й гуманітарних наук і коли вона майже ототожнювалася з філософією. Це явище спостерігалось і не тільки у Франції: багато великих гуманістів і вчених тієї епохи були лікарями: Корнелій Агриппа, хімік Парацельс, математик Кордано, астроном Коперник. Це була єдина епоха (окрім індивідуальних спроб мали місце, звичайно, і в інші часи), яка прагнула орієнтувати всю картину світу, весь світогляд саме на медицині” [3, с. 398]. Пояснення цього епохального факту не може знайти свій вираз в однозначній відповіді. Логіка його з’ясування передбачає осмислення нового статусу медицини у контексті тих соціокультурних змін та перетворень, що відбулися в добу Відродження.

Спроба цілісного сприйняття цієї епохи приводить до думки, що історично зафіксована у вигляді сукупності пануючих чи похідних принципів, основних спрямувань філософської думки, унікальності багатьох культурних феноменів, певної динаміки соціальних рухів, вона не може бути зрозумілою без врахування принаймні двох моментів методологічного характеру. По-перше, що Ренесанс – це *своєрідний синтез* Античності та Середньовіччя, який уможливив створення унікальної і самодостатньої культури. З іншого боку, сам Ренесанс у своїй унікальності і самодостатності виявляється таким, що *уможливив такий синтез* і разом з тим заперечував первинний зміст як Античності, так і Середньовіччя. І, як бачиться, можливість такого синтезу виявляється через наявність структурної подібності Античності, Середньовіччя та Ренесансу. Так, М. Петров характеризує Відродження як останню *цілісну епоху* в європейській історії. “Ренесанс наближує до середньовіччя перш за все структурний принцип, що лежить в основі побудови культури: не розчленованість основних її сфер, невиріненість її суперечностей, в якійсь мірі їхня тотожність. Але те ж саме характерно і для античної культури. Ренесанс виявляється останньою культурною епохою в цьому історичному ряду. Починаючи з XVII віку настає час періодів...” (М. Т. Петров). Однак, питання стосовно соціокультурної унікальності та самодостатності Ренесансу залишає приводи для дискусії до цього часу. О. Ф. Лосєв називав цю епоху перехідною, тією епохою, що створила умови для капіталістичних соціально-економічних відносин. З погляду М. Барга, “вся міра глибини здійсненої в цю епоху ломки системи суспільних зв’язків в рамках і на ґрунті феодальної системи привласнення до цього часу до кінця не з’ясована ...” [1, с. 207]. І якщо в літературі однозначно визначається XIV-XV сторіччя як фаза повного розквіту товарного виробництва на ґрунті феодалізму, то існує неоднозначність стосовно співвідношення Середньовіччя та Відродження. Так, наприклад, позиція О. Лосєва ґрунтується на принциповій відмінності цих епох. Голландський історик

І. Хейзинг вважав, що епоха раннього Відродження знаменувала “осінь” Середньовіччя. М. Барг та ін. вбачають в культурі Відродження вершину духовних потенцій реконструйованого середньовічного суспільства на основі розквіту простого товарного виробництва.

Проясненню цих та інших розбіжностей, з нашого погляду, сприяє позиція таких сучасних філософів як Г. Майоров, В. Петрушенко та ін. Аналіз витоків середньовічної філософії привів їх до висновку, що духовні процеси у процесі формування середньовічного суспільства передували тим соціально-економічним змінам, що пізніше відбулися у середньовічній Європі у зв'язку з утвердженням феодального способу виробництва. Але такий же висновок можна зробити і стосовно духовних змін в добу Відродження, які підготували і певною мірою забезпечили реалізацію соціально-економічних змін в Європі, пов'язаних з розбудовою капіталістичного суспільства. Гуманізм, Реформація та Наукова Революція стали одночасно і *головними подіями* Ренесансу і *першими кроками* на шляху утвердження світських засад новочасної культури. Завдяки цим подіям саме **антропоцентризм** стає провідним принципом нової системи культури. Він “як точка відліку в шкалі ренесансних цінностей – є той “магічний кристал”, котрий відкриває глибинну суть усієї сукупності феноменів, пов'язаних із ренесансною культурою” [3, 215].

Отже, Ренесанс – це перш за все антропоцентризм та “стихийно стверджуюча себе особистість” (О. Лосев). Ренесансне світобачення і світорозуміння ґрунтувалося на новій концепції природи. Суть її полягала у тому, що природа є всеохоплююче і гармонічне ціле. Людина включалася в цю цілісну систему як один з її елементів. Всі ці елементи цілого поєднані один з одним, взаємодіють на основі внутрішнього незмінного закону. Ідея єдності людини та природи сприяла орієнтації медицини на природознавство, що знаходилося на стадії становлення. Ціннісна переорієнтація ренесансного світогляду починається зі становлення нового типу релігійності, з формування нових уявлень про природу людини, які ґрунтуються не на теологічній догмі про “гріховність” і “ущербність” людини, а на переконанні про “божественність” та “вибраність” людини, про її високе призначення в поцейбічному світі, про цінність земного життя.

Духу Відродження цілковито відповідало поширення ідей пантеїзму. Якщо ренесансне світобачення “дозволяло розчинитися” Богам в природі, у Всесвіті, то стосовно людини міркування розгорталися інакше. “Обожнення” людини зовсім не означало тотожності Бога і людини (або ж “розчинення” Бога в людині). Подібність Бога і людини вбачалася у реалізації їхніх творчих потенцій. І Бог, і людина сприймалися, перш за все, як “майстри”, “художники”. Звідси і абсолютність особистості вбачається не в її “надсвітловому існуванні, але у своїй чисто людській здійсненності” [8, с. 93]. Увесь Ренесанс просякнутий особистісними стосунками, навіть природа уявлялася людям “якимсь величезним організмом і якоюсь особистістю з внутрішніми переживаннями, зовнішній вираз яких надавав людині нескінченну радість якимсь споглядально-самодостатнє задоволення” [8, с. 382]. На хвилі піднесеної радості і краси людської особистості, ренесансна людина звертає погляд і знову відкриває красу людського тіла. Вона бачить цю красу через класичний ідеал античності, але це бачення інакше, ніж у давнього грека. “Його тіло для справжнього відродженця ніколи не було просто тілом. Очі нескінченно світилися, нескінченно виражали щастя і задоволення життям, рівно і як усякого роду похмурі і тоскні настрої. Руки і ноги людини мислились у їхній постійній виразній рухомості... Людське обличчя вже давно перестало бути відображенням потойбічних ідеалів, а стало захоплюючою і нескінченно насолодною сферою особистісних виразів з усією нескінченною гаммою усякого роду відчуттів, настроїв і станів” [8, с. 382].

М. Барг виділяє три визначальні специфічні риси нового вчення про людину, що

свідчать про заміну теоцентризму антропоцентризмом: (1) моральна і субстанційна “реабілітація” природи і разом з нею і через неї природи самої людини – тенденція, що завершилася кінцевим обоженням природи як такої, а в людині – визнанням гармонічної єдності тілесного і духовного начал; (2) висунення на перший план особистої і діяльної підстави категорій “гідність”, “добročинність”; (3) радісне світосприйняття, вимогу повноти життя – усіма почуттями, усіма здібностями, гармонія розуму і пристрастей” [1, с. 348]. Ідейно-теоретичний потенціал Ренесансної культури спрямовував суспільну свідомість цієї епохи до усвідомлення важливості і цінності індивідуального існування кожної людини, до осмислення самоцінності тілесного буття людини. Це сприяло становленню нового етапу на шляху освоєння медициною свого предмета, на шляху усвідомлення медиками його специфіки, а також налаштовувало лікарів на критичне переосмислення попередніх досягнень медицини.

Невеликий екскурс в історію медицини дає змогу зрозуміти, чому середньовічна медицина не змогла здійснити важливих кроків у напрямку формування специфічного науково-медичного мислення. Авторитет Гіппократа, Галена та Авіценни був таким значним, що руйнація Галенового мислення в медицині почалася тільки в XVI ст. Почесне місце в історії медицини та півтора тисячолітня прихильність лікарів до вчення Галена пов’язані з його прагненнями створити систему терапії. Гален шукав причини хвороб, ставив мету створити каузальну медицину, “для чого ні в нього, ні у його послідовників майже ніколи не вистачало основ і не повинно було вистачати”. Але він здійснив “синтез всіх положень, вчень і даних досвіду, які до нього були накопичені в медицині, і використав їх як джерела медицини, з яких можна черпати... Створена ним теорія медицини була міцною будовою, що витримала бурі впродовж століть і не викликала у лікарів ніякого бажання замінити її іншою” [5, с. 23, с. 26].

Але наступив “вік бродіння умів, потрясіння устоїв, злету людського духа і глибокого скепсису у відношенні його дійсних завоювань”, тобто XVI століття (М. Барг). Це був час виявлення глибоких суперечностей, коли суміщалися розквіт астрології і нова астрономія, відродження математики і популярність магії та алхімії. І, як не прикро, але поєднання цих несумісностей знаходили своє місце у світогляді творців натурфілософських систем, а також видатних лікарів цієї епохи. І саме в цей час, як відзначив великий поет і полковий лікар Шиллер, “людина мужньо бере в руки ніж і відкриває найвеличніше створіння природи – людину”. І саме цей крок став особливо руйнівним стосовно вчення Галена, бо “мислив він телеологічно і цікавився призначенням кожного органу, а не його будовою і функцією” [5, с. 26]. Отримавши офіційний дозвіл на розтини трупів, провідні європейські лікарі почали вивчати будову людського тіла та виявляти зацікавлення функціями різних його органів та систем. Це сприяло становленню анатомії та фізіології як наукових дисциплін. Відкриття, пов’язані з іменами Везалія, Ф. Рабле, Сервета, Гарвея та ін., знаменували новий етап у розвитку медицини, коли основним опертям медичних знань стають експериментальне дослідження людського тіла та досвід, отриманий в процесі застосування певних лікарських засобів.

Але шлях утвердження основ наукової медицини був непростим. Лікарям-новаторам приходилося долати багато перепон. Конфлікти і суперечності виникали на основі непорозумінь між науковцями і кліриками християнської церкви. Я не схильна кваліфікувати ці конфлікти як конфлікти між наукою і релігією. Тому що при найближчому осмисленні предметів і цілей науки та релігії такий конфлікт загалом неможливий. Святитель Лука (Войно-Ясенецький), видатний лікар-хірург і одночасно єпископ, у своїй праці “Наука і релігія” блискуче виявив дійсну основу такого роду непорозумінь. [Див.: 6]. Джерела конфліктів лежать у суб’єктивній сфері. Причина виникнення гадки про те, що наука

суперечить релігії, в поверхневому знанні як в області науки, так і релігії. І цим підтверджується думка: “Знання приводить до Бога, напів-знання віддаляє від Нього” [6, с. 40]. До цього Святитель Лука додає, що великим заблудженням також є те, що ми науку плутаємо з думкою вчених-науковців. А думки ці, вірніше гадки, гіпотези, “можуть суперечити не тільки релігії, але й одна одній, і самій природі. Біда не в тому, що ці думки існують, бо вони представляють гіпотези і проекти, сходження і падіння на шляху до... істини, а у тому, що ми приймаємо ці тимчасові кредитні білети за дзвінку монету, а почасти і фальшиві білети за справжні. Дивне у цьому випадку наше легковір'я, що за якоїсь іронії виявляється нами в галузі науки, і наша легка навіюваність: ми часто не в силах скинути ярмо чужої думки і владу особливого навіювання...” [6, с. 49].

Ситуація “біля витоків” ускладнювалася тим, що у намаганнях звільнитися від “релігійного диктату” науковці доби Відродження (вільно чи невільно) попадають у пастку магії, астрології, алхімії, які спрямовували духовні прагнення багатьох видатних вчених, лікарів, філософів доби Відродження. Німецький філософ Віндельбанд пояснює ці захоплення загостреним інтересом до розкриття таїн природи, появою смутного усвідомлення, “що людський дух здатний проникати в неї, заключати з нею союз, і спрямовувати її демонічні сили”. В людині пробудилося загострена потреба проникнення в загадкову діяльність природи, підслухати її таємниці і таким шляхом підкорити її. “Прагнули вибитися з вузьких стосунків людського життя на простір великої діяльності; скута сила пробилася назовні, і людина хотіла діяти серед найбільших сил світового життя. ...Для цього “магії віддався я” – і це також гасло відродження”. Як видно, в цей час запанував запал Фауста до пізнання природи.

Не цуралися магії, астрології та алхімії і такі відомі лікарі як Агриппа, Кордано, Рейхлін та інші. Але найбільш яскравим прикладом поєднання таких захоплень зі справжнім новаторством в медицині став лікар-філософ Теофраст Бомбаста Парацельс (1493-1542). З погляду на його життя, медичну діяльність та філософську творчість, більш логічними і передбачуваними виявляються його світогляд, натурфілософські побудови та медичні погляди. Зовнішнє ж виявлення суперечностей, з котрих було зіткане все життя лікаря-філософа, може бути спостережуване хіба що у власній незалежній поведінці, зверхньому відношенні до інших лікарів, руйнації всіх медичних авторитетів, у нестримному прагненні експериментувати над хворими і т.д. Парацельс був сином освіченого лікаря, який мав багату бібліотеку медичної літератури, але книжні знання з медицини його не цікавили. Джерелом знань для нього була сама природа та свідчення відьом про лікувальні властивості рослин. Він шукав шляхи пізнання природи. В природі шукав відповіді на свої медичні питання. І свою натурфілософію він вибудовував з огляду на практичні потреби медицини. “Першим вчителем у медицині є тіло і матерія природи. Вони навчають і показують: по них можна вивчати, у них вчитися, але вчитися у себе самого ти не можеш, бо твоя власна фантазія є тільки зведення істини... Не з умозорових теорій повинна походити практична медицина, але з практики повинна виходити теорія... Твоїми викладачами повинні бути очі досвіду” – стверджував Парацельс. [5, с. 36]. Він жив в часи поширення нових анатомічних знань, але анатомія його не цікавила. Його філософсько-медичне мислення сприймало цілісність, а саме – організм, який зазнає постійних змін, перебуває у вічному становленні. У своїй натурфілософії він задається питанням про суть хвороби і мислить її органічним процесом, особливою подією в житті, виразом ненормального вияву життя, але все ж життя. [5, с. 38]. Сам же патологічний процес, з погляду Парацельса, не є хвороба, а її продукт. Хвороба має насіння, але сама вона подібна подуву вітру, матеріально неприйнятна. Причиною ж хвороб Парацельс вважав “ens” – єство (рос. – существо), розрізняючи 5 форм “ens”, які можуть бути уподібнені космічним, хімічним, дієтичним і психічним ушкодженням, а божественне

“ens” – як веління долі, як послане богом.

Але межу від натурфілософії до медицини як природничої науки він переходить, коли від занять алхімією приходиться до необхідності застосування хімії в медицині. Але перейшовши цю межу, Парацельс не залишив алхімію. З одного боку, він стверджував, що слід шукати специфічні ліки від кожної хвороби, бо універсального засобу лікування не існує. А з іншого - був захоплений пошуками “філософського каменю”, який у різних варіантах уявлявся як саме універсальний оздоровчий засіб. І якщо до цього додати астрологію та магію, то образ природної людини буде у максимальному наближенні до завершеного сформованим. І хоч настане час запізненого визнання медичних досягнень лікаря-філософа, що залишив вразливо суперечливі спогади про себе, все ж сучасники, мабуть, не тільки через заздрощі, не змогли гідно поцінувати Парацельса. Скоріше через відверте нехтування ним християнських духовних цінностей, яке в 16 ст. ставало і у інших лікарів-філософів, частіше правилом, а не виключенням. Дух Фауста знаходив собі притулок у душах, спустошених гуманізмом, антропоцентризмом. Бо утвердження антропоцентризму означало “деякий поворот від Божого до людського, від Божої глибини, від зосередженості всередині, від ядра духовного назовні, у зовнішнє культурне виявлення. Цей поворот від духовної глибини, з котрою були пов’язані людські сили, ... є не тільки звільнення людських сил, але є також перехід на поверхню людського життя, ... коли центр тяжіння від Божої глибини переноситься у чисто людську творчість” [4, с. 102]. Гуманістична ж свідомість повернула людину від *духовної людини до природної людини*, більше того, “вона розв’язала природні людські сили і разом з тим розірвала зв’язок із духовним центром, *відірвала природну людину від духовної*” [4, с. 103]. А людська особистість майже повністю була занурена у контекст соціокультурних виявлень. І це вже означало для Ренесансу і розрив з Середньовіччям. Успішна діяльність лікарів-філософів стає більш обмеженою. Анатомічно і функціонально знане тіло у межах медичної діяльності втрачає емпірично видиме, але реально не затребуване в ній одухотворення. Через це дуже скоро медичне мислення виключить зі свого понятійного апарату *тіло*. Його замінить *організм*. А це свідчить, що поступ медичної науки здійснюється у напрямку природничо-наукових запитів, все далі віддаляючись як від ренесансної натурфілософії, так і від сформованої в цю добу системи гуманітарних знань, що слугувала утвердженню гуманізму та антропоцентризму. І це означало також, що своїм природничо-науковим “вибором” медицина сприяла диференціації природничих і гуманітарних знань про людину. І ці процеси знайшли своє відображення у медичному мисленні. Лікарі все більше прагнули бути науковцями і тим самим зв’язки з філософією все більше виявляли опосередкованість наукою. Стотно ж особистісної унікальності лікарів-філософів, то вона не тільки знайшла свій вияв у практичній діяльності та окреслених духовних перевагах, але й у презентації наукових переваг медицини. До пори залишається відкритим для осмислення питання подальшої історичної “долі” буття лікарів у філософії...

Література:

1. Барг М. А. Эпохи и идеи: становление историзма / М. А. Барг. – М. : Мысль, 1987. – 348 с.
2. Баткин Л. М. Итальянское Возрождение в поисках индивидуальности / Л. М. Баткин – М. : Наука, 1989. 272с.
3. Бахтин М. М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса / 2-е изд. / М. М. Бахтин – М. : Художественная литература, 1990. – 548 с.
4. Бердяев Н. Смысл истории / Н. Бердяев. – М. : Мысль, 1990. – 170 с.
5. Глазер Г. О мышлении в медицине / сокр. перевод с нем. В. О. Горенштейна / Г. Глазер. – М. : Медицина, 1969. – 268 с.
6. Войно-Ясенецкий В. Ф. (Святитель Лука). Наука и религия / В. Ф. Войно-Ясенецкий (Святитель Лука). – Симферополь : ОАО “Симферопольская городская типография” (СГТ), 2008. – 160 с.

7. Горфункель А. Х. Философия эпохи Возрождения. Учеб. пособие / А. Х. Горфункель. – М. : Высш. школа, 1980. – 368 с.
8. Лосев А. Ф. Эстетика Возрождения / А. Ф. Лосев. – М. : Мысль, 1982. – 623 с.
9. Фоменко Л. Феномен лікаря в античній філософії / Л. Фоменко // Проблеми гуманітарних наук. Збір. наук. праць ДДПУ ім. І. Франка / ред. кол. Т. Біленко та ін. – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2013. – Випуск тридцять перший. Філософія. – С. 118-133.
10. Фоменко Л. Феномен лікаря в середньовічній філософії / Л. Фоменко // Історія філософії як школа думки. Збірник на пошану професора Степана Михайловича Возняка / Людмила Фоменко – Івано-Франківськ, 2013. – С. 146-154.
11. Щепин О. П. Медицина и общество / О. П. Щепин, Г. И. Царегородцев, В. Г. Ерохин. – М. : Медицина, 1983. – 398 с.
12. 100 великих врачей [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://book.e-reading-lib.org/bookreader.php/88951/Shiifet_-_100_velikih_vracheii.html

Фоменко Л. К. Феномен врача в философии эпохи Возрождения: социокультурный контекст.

В статье освещаются социокультурные основания медицинской деятельности и философского творчества выдающихся врачей-философов эпохи Возрождения. Выявляются факторы влияния духовных изменений в процессе перехода от теоцентризма к антропоцентризму на мировоззрение и медицинское мышление врачей-философов. На примере Парацельса раскрываются противоречия периода становления научной медицины.

Ключевые слова: Возрождение, врач-философ, личность, тело, медицинская деятельность, способ мышления.

Fomenko L. K. The phenomenon of a physician in the philosophy of Renaissance: socio-cultural aspect.

This article elucidates socio-culture grounds of medical activity and philosophical creativity of the famous physicians-philosophers of the Renaissance era. Ascertained are the factors of influence of spiritual changes on the outlook and medical thinking of the physicians-philosophers in the process of transition from theocentrism to anthropocentrism. Using Paracelsus as an example, disclosed are contradictions of the period of formation of the scientific medicine.

Keywords: Renaissance, physicians-philosophers, anthropocentrism, personality, medical activity, way of thinking.

УДК 101.1:316.7

Янковський С. В.

ДІАЛОГІЧНА МОДЕЛЬ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ РЕАЛЬНОСТІ (НА МАТЕРІАЛІ ТРАГЕДІЇ ЕСХІЛА “ПРОМЕТЕЙ ПРИКУТИЙ”)

Античний театр за своєю соціокультурною природою є платформою репрезентації ідеальних моделей соціальної взаємодії. Прометейський міф належить до одного з формотворчих елементів соціокультурної реальності. Трансформації прометейської міфології відображають змінність символічної цінності людини та світу. Метою даної розвідки була соціокультурна інтерпретація трагедії “Прометей Прикутий”, яка посідає центральне місце в Прометейському циклі Есхіла. Актуалізація прометейської драми здійснена на основі структурно-конструктивного аналізу тексту. Артикуляція прометейського світотворення становить перспективне спрямування соціокультурних досліджень філософських, культурознавчих, антропологічних студій.

Ключові слова: автор, глядач (спостерігач-слухач), структурний конструктивізм, метаморфози, влада, соціокультурний спадок, людство, культура, цивілізація, соціокультурне світотворення.